

3

SLOVENSKO

NARODNO

GLEDALIŠČE

MOLIÈRE:

NAMIŠLJENI BOLNIK

PRVA PREDSTAVA
V ČRNOMLJU 4. NOVM. 1944

PRVA PREDSTAVA
V LJUBLJANI 8. JUNIJA 1945

M O L I È R E :

NAMIŠLJENI BOLNIK

Prevod: J. JUVANČIČ — Režija: JOŽE TIRAN

Scena: INŽ. ARH. BRANKO SIMČIČ

Inspicient: DRAGO MAKUC — Odrska glasba: CIRIL CVETKO

Argan	Lojze Potokar
Toineta	Draga Ahačičeva — Vladoša Simčičeva
Angelika	Ivanka Mežanova
Belina	Ema Starčeva
Bonnefoi	Nace Simončič
Cléante	Jože Tiran
Diafoirus	Slavko Tiran
Tomaž	Dušan Mevlja
Louison	Pavlinca Müllerjeva
Bérald	Stane Česnik
Fleurant	Drago Makuc
Purgon	Vincenc Valič

Ljubljanska kulisarna je izdelala kulise po načrtu našega inscenatorja, tako da se ujema s prvo predstavo na osvobojenem ozemlju 4. novembra 1944. Lasulje so partizanski izdelek. Vse obleke so originalne, izdelane iz zavezniških padal v delavnici Slovenskega narodnega gledališča pod vodstvom tov. Jožeta Novaka in Živke Jančeve.

SMRT FAŠIZMU — SVOBODO NARODU!

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE

Ustanovljeno z odlokom Izvršnega odbora Osvobodilne fronte 12. januarja 1944 za osvobodjeno ter po enotah Narodno osvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije kontrolirano ozemlje

MOLIÈRE: NAMIŠLJENI BOLNIK

O Molièrovem „Namišljenem bolniku“

*(Iz uvodne besede Josipa Vidmarja ob prvi predstavi v Črnomlju
4. novembra 1944.)*

Igra »Namišljeni bolnik« je delo francoskega komediografa Molièra, enega izmed velike trojice francoskih odrskih klasikov sedemnajstega stoletja. Kakor vsa njegova pomembnejša dela je tudi »Namišljeni bolnik« tip komedije, ki jo je v svetovnem slovstvu izumil ravno Molière in jo običajno imenujemo karaktero komedijo, a bi jo lahko točneje označili kot komedijo človeških slabosti. V središču vsake njegove igre stoji oseba s to ali ono človeško slabostjo, ki je bila značilna za ljudi Molièrovega časa ali pa sploh zvesta spremljevalka človeka v vseh časih in v vseh deželah zemeljske oble. Tako je njegovo delo vrsta sijajnih in duhovitih študij o človeških strasteh, globoko vzgojnih zasmehovanj človeških nedostatkov, časnih in večnih. V njem najdete obsedence vseh vrst, od tistih površnih in brezpomembnih bitij, ki jim pamet in srce obvlada dnevna duhovna moda, kakršne so njegove precioze ali kočljivke ter učene ženske, do človeških tipov, ki jih imajo v oblasti težke, večne strasti in grehote, kakor se godi njegovim ljubosumnežem, varanim možem, meščanom, ki bi radi bili plemenitaši, skopuhom, svetohlincem in ljudomrznežem iz neodjenljive resnicoljubnosti.

Med te tipe spada tudi namišljeni bolnik ali kakor bi ga imenovali s tujko — hipohonder, človek, ki si pri vsem zdravju domišlja, da je bolan, bolan za vsako ceno. Komedija je v svojem načinu tipična za Molièra. Slabost hipohondrije je v nji pokazana z vsem mojstrstvom, z vsem poznanjem človeške strasti, s poznanjem opustošenja, ki ga taka čustvena ali duševna slabost povzroči v človeški naravi, in z vso modrostjo, ki se ji mora zoperstaviti. Šegava duhovitost in zdrava modrost, po katerih je Molière nemara najpopolnejši predstavnik klasičnega francoskega duha, se tudi v tem njegovem delu izpovedujeta ljubeznivo in lahkotno, brez teže in napora ter ustvarjata zabavne in vesele prizore, ki pa so hkratu polni velikega poznanja človeškega srca. Molièrov čut za mero je popoln in njegova domišljija očarljivo in igrave veže smešno burkasto celo z ganljivim in tragičnim v nerazdružno in enotno, odmerjeno celoto. Njegovo mojstrstvo je čudovito potrdilo njegovega bodrega, umnega in junaško resnicoljubnega duha, ki ves žlahten živi v njegovem delu. V svojih igrah se Molière ne obrača samo zoper človeške slabosti, marveč tudi zoper nekatere stanove, v katerih so slabosti prav posebno nakopičene. Tak stan vidi Molière v zdravništvu. V »Namišljenem bolniku« je strnil vso svojo sodbo o njem, ki jo je že prej izražal v nekaterih delih, kakor so »Ljubezen — zdravnik« in »Zdravnik proti svoji volji«. Njegov posmeh nevednosti, sleparstvu in grabežljivosti tega stanu je silovit in nepopustljiv, kakor ga mnogo kasneje srečamo samo še pri Levu Tostoju.

Naposled meče posebno luč na »Namišljenega bolnika« dejstvo, da je tdi Molièrova poslednja komedija, ki jo je dogotovil morda mesec dni pred smrtjo in prvič vprizoril ter sam igral teden dni pred tem, ko ga je ravno sredi te igre na odru prijel srčen krč, ki se je kmalu nato končal s smrtjo. Prav posebno vznemirljiva je čilost in hrabrost tega duha, ki se med smrtno boleznijo tako duhovito in svobodno posmehuje strahu pred boleznijo in smrtjo.

Molièrovo pisateljsko geslo je bilo — s smehom razkrivati resnico! Smešil je človeške slabosti, zato ga te slabosti niso ljubile. Njegova jasnovidnost v mraku človeških grehot mu je nakopala mnogo sovraštva, a sovražstvo mnogo neprijetnosti, težav in nevarnosti, ki ga pa niso mogle odvrniti od neizprosne resnicoljubnosti, kakršna je naložena pisateljskim genijem. Boril se je zoper nedo-

Prizor iz drugega dejanja »Namišljenega bolnika«

statke svojih sodobnikov in zoper nedostatke človeka sploh. Njegov labodji spet »Namišljeni bolnik« predstavlja njegov ugovor zoper najosnovnejšo človeško slabost, zoper strah pred boleznijo in smrtjo. Kakor vsi njegovi sovražniki sta se mu bolezen in smrt maščevali takoj, toda sprejel ju je pogumno in bodro sredi boja zoper strah, ki ga zbujata v človeškem rodu.

O Molièrovi komediji na partizanskem odru

(Odlomek iz ocene Dušana Moravca v Slovenskem Poročevalcu z dne 25. novembra 1944.)

Trije vzroki, pravi režiser Tiran, so narekovali vprizoritev tega Molièrovega dela.

Prvič je hotelo gledališče z njim pokazati našim ljudem, predvsem tistim, ki nam očitajo na vsakem koraku brezbržnost do kulture in zametavanje vsega, kar je ustvarila preteklost, da sprejemamo ne le vso bogato kulturno dediščino slovanske zemlje, ampak da sprejemamo in da smo pripravljeni vedno znova obnavljati vse, kar so nam velikega v resni ali vedri besedi ohranile vse dobe prav do današnje. Drugi vzrok je preprost in naraven — hoteli smo poiskati delo, ki bi bilo več kot prazna burka, pa bi vendar izvabilo smeh, »ne tisti lahki smeh, ki služi v prazno razvedrilo in zabavo ljudem,« kakor piše nekje Gogolj — ampak tisti smeh, ki ves vre na dan iz svetle prirode človeka . . ., ki pogloblja predmet in ki ostro osvetljuje to, kar bi se ne opazilo, tisti smeh, brez čigar predirljive sile bi človeka ne spravile v tak strah življenja majhnost in praznosta.« Tretji vzrok pa je bil v tem, da je hotela uprava dvigniti nove, mlade, pa sposobne igralce, ki jih je vzgojila naša dramatska šola in jim dati oriliko, da pokažejo svoj talent in uspeh v resnično umetniškem delu.

Molièrovo delo je duhovito, dovolj globoko in vedro, v njem je vrsta prizorov, polnih zdravega humorja in vrsta človeških postav, tako verno in naravno naslikanih, da te prevzamejo še danes in ti izvabijo še danes smeh s svojim humorjem, ki je star tri sto let, pa je še vedno zdrav in svež. To je preprosta, skoraj vsakdanja zgodba o človeku, ki hoče biti za vsako ceno bolan — vse dejanje se suče prav za prav okrog njega, okrog njegove družine in njegovih zdravnikov. Vendar ni težišče na zgodbi, ki je sama po sebi majhna in ne prebogata. Molièrovo delo je karakтерна komedija. To se pravi, vso težo dagajanja nosi vrsto ostro in živo naslikanih figur, ki dajejo dejanju glavno gibalno, povzročajo zaplete in komične momente. To je tista komika, ki v pisani besedi pogosto učinkuje prav, polet ji da šele odrska podoba, prav pogosto je težišče na sami mimiki. To je tisti moment, ki da je veljavo zaključnemu prizoru »Revizorja«, to je morda najbolj komičen prizor v vsej odrski literaturi — in vendar v vsem prizoru prav nihče ne pove niti ene same Gogoljeve besede.

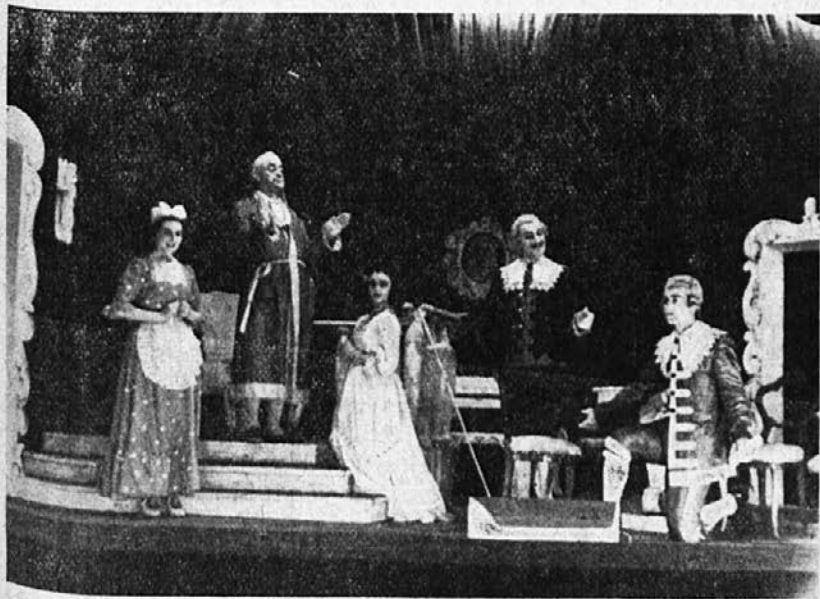
Ta moment je upošteval tudi režiser in ga dodobra izčrpal. Postavil je delo na oder s štirimi ljudmi, ki jim sega gledališka preteklost še v predvojna leta — vsem drugim podobam pa so dali živ-

ljenje mladi igralci, ki jih je resnično rodila naša osvobodilna borba in jim je režiser sam pomagal pri prvih korakih v dramatskem tečaju. To so ljudje, ki bi morda v drugačnih prilikah nikdar ne našli poti na deske — nov čas pa jim je dal voljo in jim narekoval potrebo, da gredo z veliko in plemenito, pa tudi z odkrito, preprosto in vedro besedo med tiste, ki so te besede žejni.

Pro domo

(Filip Kalan o delovnih metodah naših partizanov na odru)

O načelnih razlogih, ki so vodili partizanske igralce, ko so se lotili tri sto let stare klasične komedije na skromnem odru osvobojenega ozemlja, je osnovne misli povedal že režiser v razgovoru s

Zaključni prizor tretjega dejanja »Namišljenega bolnika«

svojim recenzentom Dušanom Moravcem. Za troje stvari je šlo: za naš pozitiven odnos do vsega zdravega izročila v evropski kulturi, za uspešno vpriporitev zares kvalitetne komedije in za smotren dvig mladega igralskega kadra, ki smo ga šolali v težavnih okoliščinah osvobodilnega boja.

O teh treh potezah naše repertoarne politike ne kaže izgubljati veliko besedi, saj izvirajo iz osnovnih teženj vsega našega prosvetnega dela. Kalor se čudno sliši: partizanskemu igralcu je bilo neprimerno lažje reševati vprašanje, kaj naj igramo, kakor pa pravilno razčleniti zelo prozaični in zgolj praktični problem, kako naj sploh vpriporimo to ali ono igro. Nikjer se ni doslej tako jasno pokazalo, kako je odrsko delo vezano na nepregledno vrsto materialnih pogojev, kakor v partizanih. Zmerom znova smo se morali ukvarjati z mučnim ugibanjem, kako naj zasedemo to ali ono igro pri našem maloštevilnem igralskem zboru, kdo naj režira, inspicira in suflira pri predstavi, kako naj naši mladi in po večini še zelo neizkušeni igralci zmagujejo odrsko besedilo, kako in s čim naj oblečemo in objujemo osebe na odru, iz kakšnega materiala naj izdelamo kulise in kako naj organiziramo vaje na odru spričo tega, da je dvorana malone ves teden zasedena z drugimi prireditvami in da so naši igralci obremenjeni še z organizacijskim delom po raznih množičnih organizacijah in v drugih ustanovah.

Če s takega vidika presojamo delovne pogoje za Molièrovo komedijo, moramo priznati, da so bili še razmeroma ugodni. Študij se je pričel v času, ko so se naši nekdanji tečajniki, ki smo jih vključili v delo pri naši ustanovi, že toliko privadili odra, da so pri skrbni režiji in ob stalni kritiki še dokaj spretno zmagovali manjše karakterne vloge. Za Argana, za naslovno vlogo, smo imeli izkušenega starega igralca velikih naravnih kvalit, Lojzeta Potokarja. Režijo je prevzel Jože Tiran, ki mu je bil avtor zelo pri srcu zaradi njegove miselne dognanosti in zavoljo mikavne lahkotnosti v odrskem izrazu. Za odrsko opremo je bil na razpolago zavezniški material: raznobarna svila in vrvice s padal. Lasulje smo izdelali iz prediva, ki je bilo vdelano na osnovo iz sovjetske svile. Pri sceni smo se odločili za načelo, ki je obveljalo za vse scensko delo na našem odru: improvizacija s trdnimi okvirji za odrske odprtine ter z stenskim ozadjem iz padal. Taka je bila materialna osnova za naše delo,

Interne kritične ure v našem igralskem zboru, kjer smo teden za tednom, mesec za mescem vztrajno razpravljali o vseh podrobnostih našega dela, o vseh naših uspehih in neuspehih in celo o personalnih vprašanjih, te ure so pokazale, da smo morali porabiti malone tretjino svojega študijskega časa samo za premagovanje raznih tehničnih zaprek pri organizaciji vaj in izdelavi odrske opreme in kostumov. Druga, idejna težava se je javljala v samem odrskem izrazu naše vprizoritve. Po svoji naravi, po svoji partizanski miselnosti in po svojih igralskih izkušnjah so težili naši odrski ljudje za preprosto, realistično igro. Naš daljni vzor je bila vselej ubrana skupna igra v duhu velikega reformatorja vsega modernega teatra Stanislavskega. Pri Molièrovi komediji — tako smo se odločili — je treba dvigniti odrsko vzdušje iz golega realizma v nekoliko lahkotnejši stil rahlo teatralne improvizacije, ne da bi pri tem izgubili svojo realistično igralsko osnovo in zašli v nepotrebni natos, ki smo ga vselej iskreno sovražili in ga temeljito preganjali s stalno samokritiko na vseh naših internih sestankih. Skrbnemu delu iznajdljivega režiserja in požrtvovalnosti našega mladega igralskega kadra smo pripisovali dejstvo, da se je »stilni« problem same vprizoritve nekako zadovoljivo rešil. Vsekakor pa je zasluga novih delovnih metod, skupne kritike in samokritike na naših organizacijskih in kritičnih sestankih, da se je predstava pri poznejših ponovitvah še razvijala in da so posamezni prizori dozorevali v še ubranejšo celoto. Verjetno, da ljubljanska predstava ne bo mogla ponazoriti tiste skladnosti, ki so dosegle nekatere ponovitve naše komedije na osvobojenem ozemlju, ker smo morali iz tehničnih razlogov izvesti nekaj sprememb v zasedbi posameznih vlog. Vendar upamo, da se je ohranila originalnost režijske zamisli in igralskih stvaritev in da odseva še iz odrske opreme duh neugnane partizanske iznajdljivosti, ki se ni nikdar strašila nobenih zaprek.

»Namišljenemu bolniku« je vselej veljala naša posebna skrb. Ne le zato, ker nas je navdajalo nekakšno skorajda otroško veselje spričo tega, da nam je uspelo v zelo zamotanih okoliščinah našega Partizanskega življenja vprizoriti klasično komedijo, ki vsekakor pomeni preizkusni kamen za tehnično in umetniško zmogljivost našega igralskega zbora. Zavedali smo se, da nam je uspelo po srečnem naključju izbrati tako besedilo in izvesti tako zasedbo posameznih

vlog, da so se naši mladi talenti, ki so rasli skupaj z nami vse od njihovega prihoda na naš prvi odrki tečaj, lahko uveljavljali v vsem čaru svoje neizkušene odrske mladosti in da so s tem nastopom vendarle prestopili prag diletantizma in se lotili svoje prve umetniške naloge. Partizanske simpatije za to Molièrovo komedijo pa so nedvomno še globlje. Nas je zanimalo nasprotje med prismojenimi tegobami Molièrove družbe, ki je imenitno ponazorjena v krogu namišljenega bolnika, ter med pristnim ljudskim duhom zdrave pameti in šegave iznajdljivosti, ki se kaže v dejanju in nehanju Arganove služkinje Toanete. Razsodnost preprostega ljudstva, ki ohranja in spodbuja zdrave osnove v družbenem dogajanju ter vztrajno smeši in odpravlja gnilobo tiste družbe, ki je že v zatonu — to je za partizana tista idejna vez med družbenim kritikom Molièrom in med ljudsko demokracijo, ki je rasla v naši borbi. V tem pristnem ljudskem duhu, v tej svežini svoje napadalnosti na človeške in družbene slabosti je Molièrova komedija naša, sodobna, napredna, demokratična in večno mlada.

Pregled predstav Molièrovega „Namišljenega bolnika“ na osvobojenem ozemlju

Črnomelj, 4. novembra 1944 — Premiera za predstavnike oblasti in civilno prebivalstvo.

Črnomelj, 21. novembra — za civilno prebivalstvo.

Črnomelj, 22. novembra — za zaledno vojsko in oficirsko šolo.

Črnomelj, 25. novembra — za enote Glavnega štaba Slovenije.

Semič, 20. decembra — za zaledno vojsko za podoficirsko šolo in civilno prebivalstvo.

Črnomelj 4. januarja 1945 — za odseke pri Predsedstvu SNOS.

Črnomelj, 10. januarja — za učiteljstvo in za ustanove pri IOOF.

Črnomelj, 27. februarja — predstava v okviru gledališkega festivala.

Metlika, 20. marca — za zaledno vojsko, oficirsko šolo in civilno prebivalstvo.

Uredil inž. arch. Filip Kumbatovič.

